

Правова культура як ідеологічна складова правової системи

У вітчизняній правовій науці проблема функціонування правової системи України є об'єктом уваги багатьох науковців. Становлення правової держави пов'язане з формуванням демократичної правової системи, де пріоритетом є права і свободи громадян та високий рівень правової культури суспільства. Наукове дослідження правової культури як ідеологічної складової правової системи наразі є надто актуальне. Питання становлення і розвитку правової системи досліджували українські та зарубіжні вчені О. Зайчук, Ж. Карбоньє, М. Козюбра, О. Малько, М. Марченко, М. Матузов, Н. Оніщенко, В. Селіванов, Л. Фрідмен, Ю. Шемшученко та ін.

Метою цього дослідження є з'ясування ролі правової культури як ідеологічної складової у функціонуванні правової системи України.

У теорії права під правовою системою розуміють комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, що призначені для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, які виникають внаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформації, правопорядок та ін.). Як слушно зазначає О. Скакун, структура правової системи складається з підсистем, виражених через власні компоненти: інституціональна, нормативна (регулятивна), ідеологічна (доктринальна), функціонально-соціальна та комунікативна (інтегральна). Ідеологічну підсистему становить сукупність уявлень про правові норми і принципи, що характеризують ступінь усвідомленості правомірної поведінки суб'єктів права, вступу їх у правовідносини, правову діяльність – праворозуміння, правове мислення, правові ідеї, концепції, правосвідомість і правова культура [1, с. 326].

На нашу думку, правова культура є важливим компонентом ідеологічної підсистеми для функціонуванні всієї правової системи і визначає ідеологічне підґрунтя правового життя сучасної України. Правова культура пов'язана з правосвідомістю, що зумовлює їхнє функціонування в суспільстві взаємовпливом і взаємозалежністю. Функціонування правової культури суспільства детерміноване його правосвідомістю, правова культура охоплює правосвідомість у поєднанні з формами її прояву.

Як відомо, елементом правової культури особи є правова свідомість, яка виражається в ставленні особи до права, її правові ціннісні орієнтації та переконання. Елементом структури правосвідомості є правова ідеологія як сукупність правових поглядів, що засновані на правових наукових знаннях та соціальному досвіді, зумовлюється свідомим ставленням до права. Рівень правової культури визначається рівнем правосвідомості, ступенем її розвинутості і досконалості.

Цікавою, на наш погляд, є характеристика правової культури як ідеологічної складової правової системи американського дослідника Л. Фрідмена, який відносить до змісту правової

системи такі елементи: структуру, сутність і культуру права. Структура права – це кістяк, внутрішня частина правової системи; сутність – це чинна норма права, що характеризується поведінкою людей всередині правової системи; правова культура – це ставлення людей до права і правової системи, їх цінності, ідеї, надії, сподівання [2, с. 4].

Відповідно, правова культура є лакмусовим папірцем функціонування та розвитку правової системи, є її якісною характеристикою і показником рівня її досконалості. Як слушно зазначає І. Яков'юк, правова культура є характеристикою якісного стану правової системи, при цьому вона є якісною характеристикою не одного, а всіх правових явищ ..., які в своїй сукупності утворюють поняття «правова система» [3, с. 645].

Розуміння правової системи не повинне обмежуватися на лише комплексом взаємозалежних і погоджених засобів правового впливу на суспільні відносини, воно мусить включати правову культуру і правову свідомість як суб'єкта права та професійну правосвідомість посадової особи юридичного фаху і компетенції. Без громадян з належним рівнем правосвідомості та правової культури, професійних юристів та посадових осіб в системі державних органів неможливо досягнути законності та правопорядку, що забезпечить функціонування правової системи. Правова політика сучасної України має бути спрямована на формування високого рівня правової культури та правової свідомості суспільства. І визначальне місце в цьому аспекті має відігравати правова ідеологія як відправна точка відліку правового життя сучасної України. Адже без чітко сформованої ідеології, визначених орієнтирів та пріоритетів, сформованої системи правових і моральних цінностей демократичного суспільства побудувати справді демократичну та правову державу дуже складно. Правова ідеологія, на думку А. Сиротіна, має розглядатися як суспільне явище, юридична категорія, структурний елемент правосвідомості як складова ідеологічної функції держави, як теоретична основа державної правової політики [4, с.15].

Правова політика держави полягає у створенні правової програми її діяльності, яка ґрунтується на системі сучасних правових цінностей, принципів теорій, концепцій і спрямована на вдосконалення правової системи. Як відомо, державна правова політика реалізується в нормотворчості, застосуванні та розвитку правової свідомості та правової культури особи. Правова ідеологія, вважає М. Недюха, сприяє виробленню правової політики держави, визначенню перспектив розвитку національної системи права ... вироблення правової позиції суб'єктів права, формування поваги до права тощо [5, с. 301].

Недосконалість української правової ідеології нівелює вітчизняний правовий простір, зводить нанівець правову культуру суспільства, призводить до втрати правових і духовних цінностей і, як наслідок, породжує слабкість правової системи. У цьому контексті недостатньо вирішена є проблема формування правової культури українського суспільства, адже це довготривалий і складний процес, у якому мають значення правові знання, правовий досвід, реальна практика юридичної діяльності і, без сумніву, уся правова реальність. Пріоритетними напрямками державної політики мають стати правова освіта та правове виховання. За визначенням Н. Оніщенко, правова освіта може розглядатися як система виховних і навчальних дій, спрямованих на створення умов для формування: поваги до права; власних уявлень і настанов, заснованих на сучасних правових цінностях суспільства; концепцій, достатніх для захисту прав, свобод і законних інтересів особи та правомірної реалізації її громадянської позиції [6, с.36].

Формування правової культури суспільства необхідно поєднувати з оцінкою рівня знань та розуміння права, розвиненістю поглядів, уявлень, переконань, настроїв відносно права, законності, практичною поведінкою суб'єктів. І, як наслідок, показник правової культури – єдність правових знань, оцінок і поведінки.

На підставі проведеного дослідження, можна стверджувати, що правова культура є ідеологічною складовою правової системи України, яка забезпечує її функціонування та розвиток.

Джерела

1. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 3-тє вид. – К.: Алерта, 2012. – 524 с.
2. Lawrence M. Fridman American Law. – New York. – 1989. – 416 p.

3. **Правова система України: історія, стан та перспективи**. У 5 т. / Х. : Право, 2008. – Т. 1: **Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України** / За заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – 2008. – 726 с.

4. *Сиротин А.С.* **Юридическая практика как фактор утверждения правовой идеологии. Вопросы теории и практики** / А.С. Сиротин. – М.: МГИУ, 2009. – 169 с.

5. *Недюха М. П.* **Правова ідеологія: основні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття** / М.П. Недюха // **Публічне право**. – 2012. – № 3 (7). – С. 299 – 305.

6. *Онiщенко Н.* **Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти** // **Віче**. – 2012. – №23. – С. 35 – 37.